'Gacha' houdt traditionele doop in leven

Het katholieke doopsel was in vroeger tijden een van de meest traditionele feesten in Willemstad. De Curaçaose cultuur, het bijgeloof en de katholieke leer gingen hand in hand bij een doopsfeest. Anno 2005 probeert Altagracia 'Gacha' Isabella deze oude traditie in leven te houden met onder meer de organisatie van de *boutiso di pòpchi*.

Foto: J. Alberto.

Altagracia 'Gacha' Isabella die belangrijke aspecten van het traditionele doopsel in leven probeert te houden, op haar balkon thuis.

door Dennis Pikero

De in 1934 op Curaçao geboren Isabella is hier bekend als een lopende encyclopedie als het gaat over het katholieke doopsel. Zij houdt niet van stil zitten, getuige de vele sociale en culturele organisaties waarvan ze lid is; van koffie- en dansgroep tot vrouwenbewegingen.
In opdracht van sociale en culturele groepen, organiseert Gacha Isabella jaarlijks doopsfeesten waar gebruikt wordt gemaakt van poppen. Dan reist ze met haar dansgroep *Baluartenan di Banda'riba* van oost naar west om met poppen te laten zien hoe vroeger kinderen werden gedoopt. Ook heeft ze diverse scholen bezocht en de Curaçaose jeugd veel over het doopsel verteld.

Op het balkon van het perceel Montaña Rey 78A vertelt de moeder van zes volwassen kinderen enthousiast over het katholieke doopsel en de *boutiso di pòpchi*. Gacha die 49 jaar getrouwd is met Andres Isabella, zit met haar pop op de schoot. Ook heeft ze een *pèchi di yaya* (hoofddoek zoals vroeger door het kindermeisje werd gedragen) naast haar op de bank.
"In de loop der jaren is er veel veranderd in het katholieke doopsel. Het doopfeest is commerciëler geworden. Ik weet niet precies hoe dit komt. We waren vroeger *mas kristian*. We leefden dus meer volgens de christelijke normen en waarden en zo ook was de doop van een kind een traditionele katholieke gebeurtenis", probeert Gacha Isabella het een en ander uit te leggen. Er is meer veranderd, vertelt ze. Vroeger kende men geen *shower party* in aanloop naar de geboorte. De ouders wachtten ook niet te lang met het dopen van hun kind en er werden geen grote doopfeesten gehouden in buurtcentra, hotels en andere horecagelegenheden.
"Na het doopsel in de kerk, werd er thuis gevierd. Als een zwangere vrouw haar zevende maand inging, werd er al begonnen met de voorbereidingen voor de doop van kind. Het kind kan ook prematuur geboren worden, dus werd er al in de zevende maand uitgekeken naar een *madrina* (peetmoe), *padrino* (peetoom) en een *yaya* (kindermeisje)."
Die keuze is heel belangrijk: het heet dat de ouders vaak uitkeken naar personen die geen feestvarkens zijn, maar mensen met een groot verantwoordelijkheidsgevoel. Ze hoefden niet persé een goede baan te hebben, maar wel eerbiedig zijn in de omgang en de tijd hebben om het kind in later jaren met raad en daad te kunnen bijstaan.
"Vroeger viel de keus dan ook vaak op echtparen, terwijl de zogenaamde *dams bieu* ook zeer geliefd was om als peetmoe te fungeren. Een ongehuwde vrouw werd geacht een rein iemand te zijn met een schoon geweten en een heel bijzondere kijk op het leven en de wereld," legt Gacha uit.
"Wat er ook met het kind gebeurt, het zijn altijd de peetmoe en -oom die erbij worden geroepen. Als de ouders iets overkwam, waren het de *madrina* en *padrino* die zich ontfermen over het kind. In de breedste zin van het woord. Zelfs als het kind dood geboren werd, dan waren het de peetmoe en -oom die voor de begrafenis zorg dragen. De peetmoe zorgt dan voor de *mortaha* (lijkkleed), terwijl de peetoom de kosten van de doodskist voor zijn rekening neemt."
Gacha legt uit dat het vroeger een grote eer voor menigeen was om gevraagd te worden om als peetouder op te treden. "Hoe meer *ihá* (peetkinderen) iemand had, des te meer respect genoot die persoon in de familie- en sociale kring."
En de rol van de *yaya* moet niet onderschat worden: "Zij is vaak iemand dicht bij het gezin, een naaste buurvrouw of een heel goede kennis. Vóór en na de bevalling komt ze de moeder thuis helpen met de schoonmaak. Ze past ook op de andere kinderen binnen het gezin."
Het was toen gewoonte dat de vrouw na haar bevalling twee tot drie weken opnieuw onder de hoede van haar moeder komt te vallen. "Ze trekt dan voor die periode in bij de ouders. Manlief blijft dan alleen thuis en bezoekt zijn vrouw en pasgeboren kind in het huis van de schoonfamilie", vertelt Gacha. Of de dochter blijft thuis en haar moeder komt dagelijks langs om haar te helpen. Dan helpt ze in het huishouden, leert ze haar dochter de baby baden en kookt ze voor de dochter want deze moet weer op kracht komen na de bevalling. Speciale kost werd er bereid. Geliefd was de *sòpi di gayito ku polèchi*, ofwel soep van kuikensvlees, of gewone *buyón* (kippensoep). Gezegd wordt dat deze twee schotels weer kracht geven aan de vrouw die net bevallen is van een kind. Ook *sòp'i piská kòrá* (soep van Red Snapper) en *yerb'i bebe* (kruidenthee) werden genuttigd. Verder werd de buik van de vrouw die net is bevallen van een kind, door haar moeder goed omgord.
"Het pasgeboren kind werd eveneens beschermd. In de eerste dagen mocht niet iedereen de baby in de armen nemen. Verder kreeg de pasgeborene onder de voeten of midden op het hoofd een tikje blauwsel, en werd - als het kind slaapt - *un skèr na krus*, dus een open schaar met *yerb'i hole blanku* (witte basilicum) onder het kussentje gelegd. Dit alles om het kind te beschermen tegen *airu malu*, slechte invloeden.

Vroeger werd het kind kort na geboorte al gedoopt. "Het doopsel kan geschieden na twee dagen tot drie weken na de geboorte. Dit deed men gebaseerd op de vroegere katholieke leer. Een kind vroeg laten dopen, betekende ook een besparing in de kosten want er worden dan niet veel mensen uitgenodigd. Hoe langer er gewacht wordt op het doopsel, des te meer mensen er uitgenodigd dient te worden. Het nieuws gaat namelijk rond dat een kind geboren is en dan wil iedereen komen kijken."
Traditiegetrouw werd na het dopen thuis een klein feestje gehouden. "Het kan een feestje zijn dat opgeluisterd wordt door een *ka'i òrgel* of door een *fonograf*, een soort platenspeler met een hoorn erop gekoppeld. Dan werd er wat gedanst."
Gacha vertelt dat als de ouders besluiten geen feestje te houden, de aanwezigen de *wega pan* spelen. Dit is een woordenspel voor de gasten op het doopsfeest. Een bezoeker wordt Tolo genoemd en een andere Pastor. De ene begint dan met 'Tolo Tolo' en de ander antwoordt met 'Pastor, Pastor'. Dan vervolgt Tolo: *'Ayera mi tabata na bo kas, mi'n kontra'bo'* (Gister was ik bij je thuis maar je was er niet). Pastor: *'Na mi kas?* (Bij mij thuis?)' Tolo: *'Si na bo kas!* (Ja, bij jouw thuis!)'
En zo wordt spelenderwijs een levendig en grappig gesprek gevoerd tussen de spelers, totdat een van de gasten dan het antwoord schuldig blijft. Deze persoon die niet op tijd een antwoord geeft, heeft dan het spel verloren en moet iets geven. Dat kan van alles zijn. Wat hij of zij geeft, wordt *pan* genoemd. Het spel gaat door tot het einde en dus op een bepaald moment hebben de spelers een zakdoek vol verzamelde spullen die daarna om de beurt aan de eigenaars worden teruggegeven.

Gacha: "De gever mag aan de ontvanger een opdracht geven: er kan worden gedanst, gezongen en noem maar op... Of in geval het gaat om een jongen die al een tijd een oogje had op een meisje: die jongen kan het meisje om een kusje vragen, maar bij dit kusje mogen de lippen elkaar niet aanraken. Er werd een tandenstoker gehaald en deze wordt aan de uiteinden door de jongen en het meisje even gelijktijdig in de mond genomen - de zogenoemde *sunch'i konènchi* (konijnenkus). Heel leuk vermaak. Het feest was tussen acht en negen uur 's avonds afgelopen."
Bij het doopsfeest staat behalve het kind ook het ouderlijk huis centraal. "Het ouderlijk huis is gezegend met een nieuw leven. Naar oud gebruik werd het kind bewierookt, evenals zijn slaapkamer. Vaak is het de grootvader die met de wierrook rondgaat. Als de rook opgetrokken is, wordt het kind in het bed gelegd en kunnen de bezoekers het om de beurt gaan groeten."
Wat cadeautjes betreft, in vroeger tijden volstond men met simpele dingen. "Mensen gaven bijvoorbeeld *dos yarda di paña* (een lap stof) om kleren voor het kind te laten naaien, of zeep om de kleertjes te wassen. Er werd zelfs een blikje regen- of putwater geschonken voor het wassen van de kleding; dat gold als het beste water. Niet ieder huis had een put of regenbak thuis en dus werd een blikje kerosine met water zeer op prijs gesteld."
Daarna werd er lekker gegeten. "*Sòpi karni kabritu* (geitenvleessoep) gevolgd door *aros ku karni kabritu stobá* (gestoofd geitenvlees met rijst). Aan tafel schuiven dan uiteraard de peetmoe en -oom, het kindermeisje, de ouders en andere bezoekers. Als hapjes had je toen *bala di keshi*, (kaasballetje), *pastechi* (pastei) en *kála* (soort soesje van gemalen bonen)."
De meest geserveerde dranken waren *anís*, *ponche krema*, 'zwarte wijn' (van het merk Malaga), rum en whisky. "Anijs werd thuis gemaakt. Een kom met water en suiker moest een paar dagen staan tot het dik en lijmachtig wordt. Daarna wordt wat anijs erbij gedaan voor de juiste smaak en je hebt thuis gebrouwen anijs," doet Gacha uit de doeken.
In de kerk dopen gebeurde toen om vier uur 's middags. "Als een ongehuwde vrouw een kind wilde laten dopen, viel alles terug op de peetoom. Hij werd de *padrino di tra'i porta* (peetoom achter de deur), want bij een kind uit een buitenechtelijke relatie mocht peetoom niet naast peetmoe staan tijdens de doop. Bij een normaal doopsel, gaven de peetouders aan de yaya elk *un dòlò* (rijksdaalder). Ze mochten ook meer geven; je hebt dan van die *padrino's* die gul zijn of doen voorkomen en vijf gulden gaven. In die tijden was dat veel geld hoor!"
Madrina kreeg van de padrino steevast een sieraad cadeau, meestal een gouden oorbel of een borstspeld. Het kind krijgt van zijn peetouders een halsketting, armbandje of oorbellen. De peetmoe zorgt ook voor de kleren van het kind, inclusief de doopjurk. Indien de peetmoe een naaister is, krijgt het kind een koffer vol kleren.
"De doopjurk moet altijd wit zijn. Voor een meisje werd er een roze lint aan de zij aangeknoopt en voor een jongetje een blauw strikje. Vroeger droeg het jongetje geen broek. Hij werd gewoon in een soort wit gewaad gedoopt," herinnert Gacha zich nog.
Ook vertelt ze dat een madrina zich toen nooit in het hoofd zou halen om met blote rug of buik een kind te gaan dopen in de kerk. "Ze ging netjes gekleed, met een hoed op, in een driekwart jurk, dus tot óver de knie. De peetoom ging in pak. Het kindermeisje droeg meestal een lange, wit geborduurde jurk en een zelf geborduurd hoofddoekje, de pèchi di yaya."

In Gacha's overtuiging waren mensen vroeger vromer dan nu. "De katholieke leer werd gerespecteerd en nageleefd. Je volgde op school het catechismus. Men was arm, maar met een rijk geloof. *Hopi fe. Nos tabata biba ku hopi fe.* Het leven is allang modern en vooral haastig geworden. Maar er zijn nog gezinnen die hun kind (deels) volgens de oude traditie dopen. En je ziet nog wel de tradities van het bewieroken van het kind, het kopen van kleren voor het kind door de peetmoe, het eten thuis na het doopsel en de uitreiking van cadeau's van peetoom aan peetmoe."
Ze is daar blij mee. Gacha is ook zeer te spreken dat ze door scholen en landhuizen wordt uitgenodigd om met haar groep te komen vertellen en laten zien hoe vroeger het doopsel werd gehouden. Ze doet dat met poppen. "Deze pop heb ik diverse keren gedoopt. We spelen dan een stukje toneel erbij, dansen en het publiek krijgt dan een beter beeld hoe men vroeger een doopsfeest vierde. De toeschouwers doen dan ook mee met de viering en dat is heel leuk. Dit is nou gezond vermaak met een zeer culturele en traditionele kijk op het doopsel."